

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

3. Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тіщенка. Одеса : Гельветика, 2017. 556 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20220423#Text>
5. Шумейко Д. О. Освідування особи при розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правозастосування. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 106–112.
6. Грига А. А. Освідування у кримінальному провадженні: основні проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Т. 2, № 72. С. 205–210.
7. Використання ДНК-аналізу у судово-медичних експертизах речових доказів та експертизах спірного батьківства (материнства, підміни дітей) : метод. рек., розроблені МОЗ України. 2012. URL: https://www.nuozu.edu.ua/images/FakPidVik/kafSudMed/06_09_20-6.pdf
8. Смирнова І. Дотримання прав особи при слідчій дії освідування. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/dotrymannya-prav-osoby-pry-slidchij-di-yi-osviduvannya>

Ключові слова: освідування, відібрання змивів, відібрання біологічних зразків, слідчий огляд, слідчі дії.

Keywords: survey, collection of washings, collection of biological samples, investigative review, investigative actions.

Пожар Вадим Георгійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Конституційне положення щодо гарантування кожному права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції України), є одним з основних проявів права кожного на ефективний засіб правового засобу, гарантованого ст. 13 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Враховуючи завдання кримінального провадження, особливості правових процедур, що застосовуються у кримінальному провадженні, ступінь обмеження прав і свобод людини при цьому, питання забезпечення права на ефективний засіб у рамках кримінального провадження стоїть особливо гостро в процесуальній науці та практики.

З точки зору ефективності реалізації права на ефективний засіб правового засобу, однією з найбільш проблемних є стадія підготовчого судового провадження. І в першу чергу, це обумовлено невиконанням кримінально-процесуальним законодавством України одного з основних завдань – забезпечення належної правової процедури. Відсутність належної регламентації процедури оскарження учасниками судового провадження рішень, дій чи бездіяльності під час підготовчого провадження є основним краєуголним камінцем, що розвалює весь, передбачений ч. 2 ст. 303 КПК, механізм реалізації права на ефективний засіб правового захисту на цьому етапі провадження.

Нажаль слід констатувати, що вітчизняній судовій практиці одного лише згаданого права про можливість подання скарг на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, що не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 КПК (ч. 2 ст. 303 КПК), без обов'язкової регламентації порядку розгляду і вирішення таких скарг у ст. 314-316 КПК, виявилось недостатньо для забезпечення ефективного розгляду таких скарг. На цьому наголошують і в науковій літературі, зокрема В. І. Шестаков зазначає: «Однією з

важливих проблем в цьому сенсі є наявність у КПК України суттєвої прогалини, що полягає у відсутності діючого механізму оскарження рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування або прокурора, що були винесені на стадії досудового розслідування, проте не могли бути оскаржені відповідно до ч. 2 ст. 303 КПК України» [1, с. 299].

Таки скарги часто лишаються взагалі без належної уваги суду, без розгляду по суті саме з мотивів відсутності процедури їх розгляду. Іноді суди мотивують це недоцільністю розгляду таких скарг на підготовчому провадженні, виходячи з самих питань, які в них оскаржуються, наприклад, питання незаконності певних процесуальних дій, що тягне недопустимість отриманих доказів, оскільки питання допустимості доказів будуть предметом розгляду у судовому розгляді. І це по суті правильно. Проте, виходячи із різноманіття скарг, що можуть бути подані на цій стадії, вважаю неприпустимим залишати питання про доцільність чи недоцільність розгляду таких скарг на розсуд суду. Не стверджуючи про некомпетентність або упередженість суду, як і навпаки, оскільки судова система будь якої держави не є досконалою, слід виходити саме з того, що часом визначальним для учасників судового провадження є момент відновлення порушених прав і свобод під час досудового розслідування. І оскільки законодавець заборонив оскарження інших питань, крім зазначених в ч. 1 ст. 303 КПК під час досудового розслідування, піклуючись в першу чергу про проведення швидкого та ефективного розслідування з дотримання строків розслідування, а також унеможливлення затягування провадження через систематичне оскарження, то вже з початком судового провадження, яке необмежене суворими строками, учасникам гарантується можливість подання всіх інших скарг. І чим скоріше буде розглянуто відповідно скаргу, встановлено наявність певних порушень, прийнято рішення щодо усунення негативних наслідків, можливо відновлено порушені права осіб, тим ефективніше буде цей механізм забезпечення права на засіб правового захисту у кримінальному провадженні.

Аналіз судової практики свідчить, що іноді предметом таких скарг є істотні питання кримінального провадження, які суттєво обмежують або порушують права і свободи учасників провадження, вирішення яких може мати вагоме значення для конкретної особи або провадження загалом. Серед таких скарг слід виділити скарги на незаконне затримання, незаконне проведення обшуку, тощо, констатація факту якого може бути підставою для висунення вимоги підозрюваному, обвинуваченому про відшкодування шкоди, заподіяної незаконним затриманням згідно вимог ст. 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. Також часто учасники судового провадження скаргуються на порушення підслідності, а відповідно й непідсудності кримінального провадження цьому суду, тому це принципове питання вимагає вирішення судом саме на цьому етапі провадження. Питання порушення презумпції невинуватості під час досудового розслідування, порушення процедури продовження строків досудового слідства теж часто оскаржуються на цьому етапі і можуть мати певне значення для учасників провадження.

Загалом враховуючи реалії вітчизняної правозастосовної практики, вважаю що виходячи з аналізу судової практики, наукових доробок, сутності питань, які можуть стати предметом оскарження, наслідків та доцільності їх вирішення на цьому етапі провадження, нарівні закону необхідно регламентувати хоча б певний перелік питань, що можуть бути предметом оскарження на етапі підготовчого судового провадження. Всі інші скарги залишити на розгляд суду. Це один з можливих шляхів вирішення цієї законодавчої прогалини. Другий шлях зводиться до того, щоб передбачити питання, які не можуть бути предметом оскарження на цьому етапі провадження, як то наприклад, питання оскарження процесуальних дій що тягне недопустимість доказів, оскільки це питання буде предметом розгляду у судовому розгляді справи по суті. Всі інші подані скарги повинні бути розглянуті без зволікань.

Таким чином, проблема забезпечення права на ефективні засоби правового засобу на етапі підготовчого судового провадження вимагає негайного виправлення на законодавчому рів-

ні з урахуванням наукових доробок цього питання та існуючої вітчизняної судової практики вирішення цих питань.

Список використаних джерел

1. Шестаков В. І. Проблеми формування механізму оскарження рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування або прокурора в підготовчому судовому провадженні. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 299–300.

Ключові слова: ефективний засіб правового захисту, підготовче судове провадження.

Keywords: effective means of legal protection, preparatory court proceedings.

Стародубов Сергій Вікторович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції),
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент*

ПОВНОВАЖЕННЯ ДІЗНАВАЧА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Незважаючи на ту обставину, що дізнання в КПК України було введено ще з самого початку існування даного правового документа, власне саме дізнання не проводилось через відсутність нормативного визначення кримінальних проступків. Теоретики та практики досить тривалий час обговорювали природу таких кримінальних правопорушень, аж поки у 2018 році не було прийнято ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який офіційно запустив дізнання як окрему форму досудового розслідування. Даним законом були внесені низку змін до КПК України, в тому числі з'явився абсолютно новий суб'єкт кримінальних процесуальних відносин – дізнавач.

Так, в КПК України з'явилася ст. 40¹, яка регулює його кримінальний процесуальний статус. Так, відповідно до даного положення, дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого. Дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання. Дізнавач уповноважений: 1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України; 2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України; 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам; 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку; 6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; 7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України; 8) здійснювати інші повноваження, пе-